

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Кафедра теоретичної і прикладної економіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
Михайлишин Г.Й.

“ _____ ” _____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФОНДОВІ ТА ТОВАРНІ БІРЖІ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітня програма 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Галузь знань 07 Управління та адміністрування.

Івано-Франківськ – 2020 рік

Робоча програма навчальної дисципліни (РПНД) «Фондові та товарні біржі». Освітня програма 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 07 Управління та адміністрування. ОР «бакалавр»; - 2019 р. - 12 с.

Розробник:

Васильченко Сергій Миколайович

кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теоретичної та прикладної економіки

Протокол від “27” серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки

_____ (Пилипів Н.І.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

“30” серпня 2019 року

Схвалено Науково-методичною радою економічного факультету.
Протокол № 1 від “30” серпня 2020 р.,

Голова _____ (Гнатюк Т.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 07 Управління та адміністрування. (шифр і назва)	Нормативна	
	Спеціальність: Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): _____	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 90			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4		Освітній рівень: бакалавр	14 год.
	Практичні, семінарські		
	30 год.		6 год.
	Лабораторні		
	__ год.		__ год.
	Самостійна робота		
	46 год.		76 год.
Індивідуальні завдання: 4 год.			
Вид контролю: екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,95, для заочної форми навчання – 0,18

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни «Фондові та товарні біржі» є надання майбутнім фахівцям системних знань з теоретичних основ організації функціонування біржового ринку як складового елемента інфраструктури організованого ринку та набуття практичних навичок ефективного використання біржових операцій у своїй майбутній діяльності.

1.2. Основні завдання навчальної дисципліни «Фондові та товарні біржі» є з'ясувати сутність та еволюцію розвитку біржової торгівлі та особливості механізму її функціонування в країнах з розвинутою ринковою економікою, вивчити основні тенденції регулювання біржового товарного ринку в Україні, оволодіти основами розвитку товарної біржі як елемента інфраструктури організованого ринку, з'ясувати основні види і складові біржових угод та охарактеризувати основні групи учасників біржової торгівлі, розглянути особливості організації і технології біржової торгівлі, оволодіти теорією та практикою біржової інформації, охарактеризувати сучасний стан біржового ринку сільськогосподарської продукції, вивчити особливості функціонування фондового і валютного ринків, з'ясувати основні принципи ціноутворення на біржовому ринку, розглянути сутність клірингу в особливості розрахунків на біржовому ринку, засвоїти основи ф'ючерсної та опціонної торгівлі, з'ясувати сутність хеджування і біржової спекуляції, вивчити сучасні системи розвитку електронної біржової торгівлі.

Результати навчання

ПРН 2. Застосовувати набуті знання для виявлення, постановки та вирішення завдань за різних практичних ситуацій в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.

ПРН 5. Організовувати пошук, самостійний відбір, якісну обробку інформації з різних джерел для формування банків даних у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

ПРН 11. Демонструвати базові й структуровані знання у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності для подальшого використання на практиці.

Компетентності

Інтегральна компетентність

ІК 1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та проблеми у сферах підприємницької, торговельної та біржової діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів організації і функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 1. Критичне осмислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності.

СК 2. Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур.

СК 5. Здатність визначати та оцінювати характеристики товарів і послуг в підприємницькій, торговельній, біржовій діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність та значення фондового ринку, його структура та основні функції.

Класифікація фондових ринків. Горизонтальні та вертикальні структури національних фондових ринків. Функції фондового ринку.

Тема 2. Основи функціонування біржового фондового ринку.

Поняття організатор торгівлі та основні вимоги до їх діяльності. Організатори торгівлі цінними паперами: фондові біржі, позабіржові фондові торговельні системи. Історія створення бірж у західних країнах. Засновники біржі та її члени. Категорії членів біржі. Критерії прийому в члени біржі. Права і обов'язки біржових членів. Ієрархія і повноваження органів управління біржею. Функції загальних зборів. Характеристика функцій виконавчих комітетів біржі. Спеціалізовані органи біржі. Учасники біржової угоди та учасники біржової торгівлі: характеристика основних функцій. Брокерська та дилерська діяльність. Кліринг і розрахунки за біржовими угодами. Правове регулювання та розвиток фондових бірж в Україні.

Тема 3. Сутність котирування та його види. Види біржових угод.

Фіксингове, мультифіксингове котирування. Курс дня (курс рівноваги). Процедура визначення курсу дня. Сутність і види спотових угод. Класифікація форвардних контрактів по гарантії: угоди з премією (прості, подвійні, складні, кратні). Угоди з умовами.

Тема 4. Техніка проведення біржових торгів.

Види біржових наказів та угод. Повні й неповні лоти. Накази на купівлю і продаж. Накази на день, тиждень, місяць, відкриті накази. Накази «стоп», накази «на вибір брокера», лімітні накази. «Короткі накази» — продаж акцій без покриття. Види коротких продажів. Купівлі з використанням маржі. Виконання наказів. Встановлення цін. Кліринг. Клірингові банки. Біржовий бюлетень, його значення для організації торгівлі. Звіт клієнту. Механізм ліквідації біржової угоди.

Тема 5. Історія виникнення, сутність та роль фондових індексів на ринку цінних паперів.

Основні типи фондових індексів: середні арифметичні та середні геометричні. Середні, зважені за розмірами ринкової капіталізації. Індеси зарубіжних фондових ринків: Dow Jones, Standard and Poors, DAX. Міжнародні індекси. Індеси Міжнародної фінансової корпорації (IFC): IFC Frontier, IFC Global, IFC Investable. Проблеми оцінки ринкової вартості акцій українських емітентів та

обсягів ринкової капіталізації.

Включення України до індексу IFC Frontier на базі індексу ПФТС. Фондові індекси України: Комекс-брок, Wood-15, ProU-50, Індекс ПФТС.

Тема 6. Товарна біржа як елемент інфраструктури ринку. Функції та характерні ознаки біржової торгівлі.

Історія виникнення, сутність біржі та її економічна природа. Завдання і функції товарної біржі. Класифікація товарних бірж.

Принципи діяльності та організаційна структура товарних бірж.

Тема 7. Економічні засади функціонування товарної біржі: біржовий ринок та його інструменти.

Укладання біржових угод. Котирування на товарній біржі.

Види біржових контрактів. Характеристики біржових товарів. Організація і технологія біржових торгів на вітчизняних біржах. Види угод на вітчизняних товарних біржах. Сучасні світові товарні біржі та особливості їх діяльності.

5. Теми семінарських занять (денна форма)

Назва теми	Форма навчання		
	Денна		
	Кількість годин		
	лекц.	сем.	сам.
МОДУЛЬ 1			
Тема 1. Сутність та значення фондового ринку, його структура та основні функції.	2	2	6
Тема 2. Основи функціонування біржового фондового ринку.	2	2	6
Тема 3. Сутність котирування та його види. Види біржових угод.	2	2	6
Тема 4. Техніка проведення біржових торгів.	2	2	6
Тема 5. Історія виникнення, сутність та роль фондових індексів на ринку цінних паперів.	2	2	6
МОДУЛЬ 2.			
Тема 6. Товарна біржа як елемент інфраструктури ринку. Функції та характерні ознаки біржової торгівлі.	2	2	6
Тема 7. Економічні засади функціонування товарної	2	2	6

біржі: біржовий ринок та його інструменти.			
МОДУЛЬ 3.			
Захист ІНДЗ		16	4
РАЗОМ	14	30	46

Теми семінарських занять (заочна форма)

Назва теми	Форма навчання		
	<u>Денна</u>		
	Кількість годин		
	лекц.	сем.	сам.
МОДУЛЬ 1			
Тема 1. Сутність та значення фондового ринку, його структура та основні функції.	2	2	6
Тема 2. Основи функціонування біржового фондового ринку.	2	2	6
Тема 3. Сутність котирування та його види. Види біржових угод.	2	2	6
Тема 4. Техніка проведення біржових торгів.	2	2	6
Тема 5. Історія виникнення, сутність та роль фондових індексів на ринку цінних паперів.			6
МОДУЛЬ 2.			
Тема 6. Товарна біржа як елемент інфраструктури ринку. Функції та характерні ознаки біржової торгівлі.			20
Тема 7. Економічні засади функціонування товарної біржі: біржовий ринок та його інструменти.			20
МОДУЛЬ 3.			
ІНДЗ			6
РАЗОМ	8	6	76

6. Самостійна робота

Тема 1. Функції фондового ринку.
Тема 2. Історія створення бірж у західних країнах.
Тема 2. Правове регулювання та розвиток фондових бірж в Україні.
Тема 3. Угоди з умовами.
Тема 4. Механізм ліквідації біржової угоди.
Тема 5. Фондові індекси України: Комекс-брок, Wood-15, ProU-50, Індекс ПФТС.
Тема 5. Проблеми оцінки ринкової вартості акцій українських емітентів та

©Васильченко, 2020 рік

©Прикарпатський національний університет
ім. В.Стефаника, 2020 рік

обсягів ринкової капіталізації. Включення України до індексу IFC Frontier на базі індексу ПФТС.

Тема 6. Історія виникнення, сутність біржі та її економічна природа.
--

Тема 7. Сучасні світові товарні біржі та особливості їх діяльності.
---

7. Методи навчання

В процесі вивчення курсу використовуються три групи методів навчання: словесні, наочні, практичні .

Розповідь - це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу. Інколи цей метод називають "малювання словом".

Пояснення - вербальний метод навчання, за допомогою якого педагог розкриває сутність певного явища, закону, процесу. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду студентів.

Бесіда - передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних. З цього погляду виділяють два види бесіди: евристичну й репродуктивну. Наприклад, педагог на основі вивченого раніше в школі матеріалу про закони Ньютона має намір підвести їх до розуміння змісту економічного моделювання в курсі макроекономіки. За місцем у навчальному процесі розрізняють вступну, поточну й підсумкову бесіди.

Лекція — це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно об'єднаних загальною темою.

Важливе місце у навчальному процесі займає *інструктаж*. Він передбачає розкриття норм поведінки, особливостей використання методів і навчальних засобів, дотримання правил безпеки під час виконання навчальних операцій. Це важливий етап в оволодінні методами самостійної пізнавальної діяльності. Адже важливо, щоб студенти розуміли не лише, *що* треба робити, а і як це робити.

Чільне місце серед групи словесних методів посідає метод *роботи з книгою*. Віднесення його до цієї групи дещо умовне. Студенти мають розуміти, що основне джерело отримання наукової інформації — не викладач, а книга. Тому так важливо навчити студентів методів і засобів самостійної роботи з книгою: читання, переказу, виписування, складання плану, рецензування, конспектування, виготовлення таблиць, схем, графіків та ін.

Ілюстрація — метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлини, малюнки, схеми, графіки та ін.).

8. Методи контролю

Система оцінювання знань студентів з дисципліни включає поточний, модульний та семестровий контролю знань.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних, семінарських, індивідуальних занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. Оцінки у національній шкалі («відмінно» – 5, «добре» – 4, «задовільно» – 3, «незадовільно» – 2), отримані студентами, виставляються у журналах обліку відвідування та успішності академічної групи.

Модульний контроль (сума балів за окремий змістовий модуль) проводиться (виставляється) на підставі оцінювання результатів знань студентів після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Семестровий (підсумковий) контроль проводиться у формі екзамену.

Екзамен – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу з усієї дисципліни, здатності творчо використовувати здобуті знання та вміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо. Підсумковий семестровий контроль у вигляді **екзамену** проводиться у формі виконання тестових екзаменаційних завдань.

Результати екзамену оцінюються у балах (максимальна кількість – 50), виставляються у відповідну графу екзаменаційної відомості та включаються у підсумкову оцінку з дисципліни.

Підсумкова оцінка з дисципліни розраховується як сума оцінок за поточний контроль знань, результатів складання змістових модулів та екзаменаційної оцінки.

У разі відсутності студента з поважних причин при написанні контрольної (модульної) роботи йому надається можливість виконати цей вид роботи. При неявці студента у зазначений термін без поважних причин кількість балів з модуля дорівнює "0" (нулю).

9. Розподіл балів, які отримують студенти

	Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4		Підсумков а оцінка у 100- бальній шкалі

Вид контролю	ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ контрольна робота	ПОТОЧНИЙ	ПОТОЧНИЙ	ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ контрольна робота	КОНТРОЛЬ на робота	КОНТРОЛЬ на робота	ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ	Підсумкова модульна оцінка	ЕКЗАМЕН		
Максимальна кількість балів, яку може набрати студент	5	5	5	5	5	5	5	5	5x10 =50	50	100

Підсумкова оцінка з дисципліни у стобальній шкалі переводиться у національну шкалу та шкалу ЄКТС за схемою:

Шкали оцінювання			
Університетська	Національна		Шкала ЄКТС
90 – 100	5	відмінно	A
80 – 89	4	добре	B
70 – 79			C
60 – 69	3	задовільно	D
50 – 59			E
26 – 49	2	незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX
1 – 25		незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	F

Якщо студент не складав змістовий модуль з поважних причин, які підтвержені документально, то він має право на його складання з дозволу дирекції інституту, деканату факультету (за заявою).

Студент не допускається до складання екзамену, якщо впродовж семестру він за змістові модулі набрав менше 26 балів. У цьому випадку студенту у відомості робиться запис “не допущений” і виставляється набрана кількість балів. Допускається, як виняток, з дозволу декана факультету за заявою, погодженою з кафедрою, одноразове виконання студентом додаткових видів робіт з навчальної дисципліни (відпрацювання пропущених занять, перескладання змістових модулів, виконання індивідуальних завдань тощо) для підвищення оцінок за змістові модулі.

Напередодні екзамену викладач подає доповідну декану про недопуск студентів академічної групи (груп). Відмітка про недопуск у відомості робиться при наявності розпорядження директора/декана.

Студентам, які мають з навчальної дисципліни оцінку від 1 до 49, були недопущені або не з'явилися на екзамен, дозволяється ліквідувати академічну

заборгованість відповідно до графіку ліквідації академзаборгованості за встановленими правилами.

Якщо студент отримав більше двох підсумкових незадовільних оцінок з дисциплін, він підлягає відрахуванню за академічну неуспішність. Результати ліквідації академзаборгованості заносяться до відомості перескладання.

10. Методичне забезпечення

1. Методика розрахунку поточної ціни цінного папера: Затв. рішенням Правління ПАТ «Фондова біржа ПФТС» протокол № 220 від 17.01.2018р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pfts.ua/files/2017/Протокол_220_додаток_Методика_поточної_ціни.pdf

11. Рекомендована література

Основна

1. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 18.02.2018 р. № 3480-15; [Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>]
2. Закон України «Про товарну біржу» від 10.12.1991 р. № 1956- XII.
3. Дикань В. Л., Назаренко І. Л., Плугіна Ю. А. Біржова діяльність: Підручник / За ред. В. Л. Диканя. – Харків: УкрДУЗТ, 2017. – 282 с., рис. 29, табл. 17. ISBN 978-617-654-069-4 [Електронний ресурс http://www.dut.edu.ua/uploads/1_731_74362758.pdf]
4. Біржова діяльність : опорний конспект лекцій [Електронний ресурс http://mgu.edu.ua/docs/biblioteka/oporn_kons.pdf] / укладачі А. М. Одарченко, К. В. Сподар, О. О. Лісніченко. – Електрон. дані. – Х. : ХДУХТ, 2017.
5. Пепа Т. В., Пішеніна Т. І., Лавринович В. В. Біржова діяльність: навч. посібник. – К.: Ліра-К, 2016. – 540с.
6. Організація біржової діяльності. Цикл лекцій / І.В. Любезна. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 94 с.
7. Шкодін І. В. Самоорганізація фондового ринку в умовах глобальної невизначеності: монографія / І. В. Шкодін. – К.: УБС НБУ, 2013. – 406 с.

Наукові публікації.

1. Васильченко С.М. Регіональні фондові ринки та глобальні економічні цикли. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал. – Вип. 15. – Т. 1 / Васильченко С.М., Малишівський Т.В. / Index Copernicus Івано-Франківськ: Видавництво ДВНЗ «Прикарпатський національний уні-верситет імені Василя Стефаника», 2019.- С.113 – 121. <http://journals.indexcopernicus.com/++++,p24788850,3.html>
<http://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/4135>
2. Васильченко С.М. Проблеми формування інституту фінансових

посередників в Україні.// Тези науково-практичної конференції. Івано-Франківськ: ІФДТУНГ, 1995. – С. 19-22.

3. Васильченко С.М. Біржа як головний інструмент ринкового планування.// Збірник наукових праць ”Сучасний стан та проблеми економічної науки на Україні “. Вип.1. /Васильченко С.М., Васильченко Г.В./ Тернопіль: ТІНГ, 1992. – С. 58-62.
4. Васильченко С.М. Акції приватизованих підприємств: проблеми ліквідності для дрібних інвесторів.// Збірник наукових праць ТАНГ. Тернопіль: ТАНГ, 1996. – С. 67-70.

Сторінки установ, організацій та тематичні сторінки:

1. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ssmsc.gov.ua
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/>
3. Сайт Верховної ради України. - <http://iportal.rada.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Світової федерації бірж (WFE). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.world-exchanges.org>
5. Українська біржа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ux.ua/s204>
6. Фондова біржа «Перспектива» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fbp.com.ua/EMS.aspx>